

**De eerste residentie van Willem Lodewijk te Leeuwarden
en de Cammingha-huizen in de Grootte Kerkstraat aldaar.
Nog eens Cammingehunderl.**

Op 15 April 1584 wezen de Staten van Friesland den jongen graaf Willem Lodewijk van Nassau, die zich als plaatsvervanger van zijn oom Prins Willem I van Oranje, stadhouder van Friesland, te Leeuwarden vestigde, tot residentie aan: „Tiete van Cammingha-huis in de Grootte Kerkstraat“. In hunne resolutie van Juni 1584 noemen zij dit huis: „Cammingha-huys, alwaer de voorgaende stadtholders oeck altoes hebben geresideert“. (Zie het Charterboek van Vriesland, deel IV, blz. 458 en 494.)

Waar lag dit Cammingha-huis in de Grootte Kerkstraat? In zijne „Geschiedkundige Beschrijving van Leeuwarden“ wijst Eekhoff, zonder aarzelen, daarvoor het huis aan, dat nu nog op den hoek van de Grootte Kerkstraat en de Beijerstraat o.z. staat. Aanleiding hiertoe zal misschien geweest zijn, dat het hooge gedeelte van de Grootte Kerkstraat Cammingha-horne heette, welke naam zelfs nu nog niet in het vergeetboek is geraakt. „Horne“ beteekent „hoek“; Camminghahorne is dus de hoek van Cammingha, zoodat de heer Eekhoff daaruit wellicht heeft afgeleid, dat het huis van Tiete Cammingha het hoekhuis geweest moest zijn van de Grootte Kerkstraat en de Beijerstraat.

Dit is echter geheel uit de lucht gegrepen.

Dit hoekhuis, thans door notaris Koch bewoond, werd omstreeks 1546 gebouwd door Mr. Julius van Geel, die in 1539 tot procureur-generaal bij het Hof van Vriesland was benoemd. In een koopbrief van 27 Mei 1546 wordt van dit huis n.l. gesproken als van „den nijewe getimmert van mrn Julius van Geel“. ¹⁾ Hij stierf omstreeks 1585, zooals blijkt uit den koopbrief van dat jaar, waarbij juffrouw Digna van Brechten een huis, naast het zijne, in de Grootte Kerkstraat kocht, dat deze straat ten noorden, „de hoechstrate lopende 't eijnde an de Camminga-horne ten oosten ende 't grote hujs ofte plaetse van dien, vuytgecomen van mr. Julius van Geel, in levene procureur-generael, ten westen“ had. Eigenaar van het groote huis was toen sinds kort Loys Bucco piedemontoy, die niet lang daarna naar Leiden is vertrokken. ²⁾ In 1597 behoort het aan Jelger Feytsma, raadsheer in den Hove van Vriesland en aan zijne vrouw Auck van Heerma, wier zoon Bocco van Feytsma, grietman van Collumerlandt, het 1626 verkoopt aan den raadsheer Joachim van Andreae.

Doch, het is hier niet de plaats om de geschiedenis van dit

¹⁾ Klein Consentboek van Leeuwarden, 1546. f. 34.

²⁾ Groot Consentboek, 1585. f. 52 en f. 53.

huis na te gaan. Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, dat het huis op den hoek van de Groote Kerkstraat en de Beijerstraat, hetwelk van vóór 1546 tot 1585 aan Julius van Geel en in 1585 aan Loys Bucco behoorde, *niet* het huis van Tiete Cammingha is geweest, dat van 1584—1587 den stadhouder Willem Lodewijk, en vroeger zijne voorgangers, tot residentie heeft verstrekt.

Waar lag dan het huis van Tiete Cammingha in 1584? — In dien tijd bezat het geslacht Cammingha twee huizen in de Groote Kerkstraat: 1° een huis staande op de plek, waar thans het gebouw van den keuringsdienst verrijst, en 2° de stins, welke gelegen heeft op den grond, waarop thans het huis met den gevelsteen „Aed Lieuwerd” staat. Het eerste huis behoorde in het midden der 16e eeuw aan Frans van Cammingha, die het bij zijn dood, in 1559, naliet aan zijn jongsten zoon Sybrand van Cammingha. Deze, gehuwd met Catharina van Donia, komt in 1586 en ook later, als eigenaar van dit huis voor.¹⁾ Sijbrand van Cammingha stierf vóór 1594; hij liet het ouderlijk huis na aan zijn broer Wijtze van Cammingha, die in 1606 kinderloos te Embden overleed. Het huis vererfde daarbij op den zoon van Sybrand, Frans van Cammingha.

Dit gebouw is derhalve evenmin het huis geweest, dat door de Staten aan Willem Lodewijk tot residentie werd aangewezen. Ergo, het huis van Tiete Cammingha in de Groote Kerkstraat was de voorouderlijke stins der Cammingha's, gelegen op den hoek van de Groote Kerkstraat en de Wijde Gasthuissteeg, tegenover het St. Anthony-Gasthuis. Het staat vast, dat deze stins behoort heeft aan de grootouders van Tiete: Wijtze Cammingha, gestorven in 1533, en zijne vrouw Rins Fransdr. van Minnema, gestorven in 1546, daar hunne kleinkinderen en achterkleinkinderen in 1594 de verkoopssom van dit huis verdeelen. Waarschijnlijk is het reeds langer in dit geslacht geweest, doch de oudste stins der Cammingha's in Lieuwerd was het niet. Echter, wanneer wij nu nog op den gevelsteen van het huis, dat thans op deze plek staat, lezen: „Aed Lieuwerd 1171”, dan is er geen reden om in twijfel te trekken, dat de in 1594 afgebroken stins niet inderdaad in dat jaar zou zijn gesticht. In 1584 moet zij reeds sterk in verval zijn geweest: op 17 Mei 1594 wordt het gebouw n.l. genoemd: „een seecker olt en nu gedemolieert stins”. Vandaar, dat de Staten zich haastten eene andere woning voor den stadhouder Willem Lodewijk te zoeken. Zij vonden deze in 1587 in het huis van Boudewijn van Loo.

Tiete van Cammingha had de Spaansche zijde gehouden. Waarschijnlijk lagen zijne goederen daardoor onder sequester en hebben de Staten van Friesland tijdelijk over zijn huis beschikt. Hij stierf te Luik in 1592. De stins verviel daarop aan zijne dochter (voor $\frac{1}{7}$ gedeelte) en aan andere bloedverwanten, allen kleinkinderen en achterkleinkinderen van bovengenoemden

1) Groot Consentboek, 1586. f. 64.

Wijtze van Cammingha, zooals blijkt uit de scheidsrechterlijke uitspraak van 17 Mei 1594, waarbij een geschil, gerezen over de verdeeling van de opbrengst van de toen afgebroken stins, beslecht werd. Het gebouw, met de annexen van dien en den grond daarachter, werd op 28 Juni 1594 verkocht aan den metzelaar Wijbe Lieuwes. ¹⁾

Onwillekeurig rijst nu de vraag: waarom droeg het gedeelte van de Groote Kerkstraat, dat bij de Kleine Hoogstraat ligt, den naam van Camminghahorne? Om deze vraag te beantwoorden, moet eerst vastgesteld worden, welk deel dier straat omstreeks het midden van de 16e eeuw zoo heette. Door de vergissing van den heer Eekhoff toch heeft de meening ingang gevonden, dat hiermede het punt werd bedoeld, waarop het hoekhuis van de Groote Kerkstraat en de Beijerstraat ligt. Gaan wij verschillende koopbrieven van hier gelegen huizen uit de 16e eeuw na, dan vinden wij het volgende. In 1548 wordt het huis „De Wildeman” verkocht. Dit huis lag ten noorden van de Groote Kerkstraat en ten westen van „Het Wapen van Jerusalem”, waarvan de gevelsteen nog in den muur prijkt. „De Wildeman” wordt daarin beschreven als „liggende op ten Camminghahorne recht tegen de Hoohstraet over”. ²⁾ In 1585 wordt ditzelfde huis wederom genoemd: „op te Camminghahorne”. ³⁾ In hetzelfde jaar wordt, zooals boven is meegedeeld, gesproken van de „Hoechstraete, lopende 't eynde an de Camminghahorne”, ⁴⁾ terwijl eveneens in 1585 een ander, meer oostelijk gelegen huis heet: „op Camminghahorne over 't Witte Nonnenklooster”. ⁵⁾

Daarentegen wordt in 1546 het huis op den hoek van de Groote Kerkstraat en de Pijlsteeg o.z. *niet* aangeduid, als liggende op Camminghahorne. ⁶⁾ Integendeel wordt daarvan in 1589 slechts gezegd, dat het staat „op ten horne van den Pijlstege”. ⁷⁾ en heet het van het ten oosten daaraangrenzende huis in 1585, dat het ligt „omtrent Camminghahorne”. ⁷⁾ Ook wanneer Bocco van Feytsma in 1626, naar boven is meegedeeld, het huis zijner ouders op den hoek van de Groote Kerkstraat en de Beyerstraat o.z. verkoopt, wordt dit *niet* aangewezen als liggende op Camminghahorne; er wordt enkel van gezegd, dat het staat „vooraen in de Kerckstraet op de hoeck van de cleine St Jacobstraet, ook den Beyerstraet genoemt”. ⁸⁾

Wat de zuidzijde van de Groote Kerkstraat, van af de Kleine Hoogstraat tot aan het Witte Nonnenklooster, aangaat, deze

¹⁾ Zie Groot Consentboek, 1594. fol. 62. Terwijl in de „baar” van 17 Mei 1594 gesproken wordt van de „nu gedemolieert stins”, vermeldt de koopbrief van 28 Juni 1594 nog den verkoop van de oude stins zelf. Wellicht is de metselaar tijdens den twist der familieleden reeds met den afbraak begonnen. ²⁾ Klein Consentboek, 1548. f. 109 ³⁾ Groot Consentboek, 1585. f. 41. ⁴⁾ Aldaar, 1585. f. 53. ⁵⁾ Inventarisatieboek, 1585. f. 480. ⁶⁾ Klein Consentboek, 1546. f. 34. ⁷⁾ Groot Consentboek, 1589. f. 112. ⁸⁾ Aldaar, 1585. f. 62. ⁹⁾ Aldaar, 1626. f. 268.

streek wordt ook „op Cammingahorne” genoemd: in 1581 verkoopt men een huis „op Cammingahorne”, dat de Kerkstraat ten noorden en de Witte Nonnen ten oosten heeft.¹⁾

Uit het bovenstaande blijkt derhalve, dat met Cammingahorne in de 16e eeuw werd bedoeld: de plek grond strekkende van de Kleine Hoogstraat tot aan het Witte Nonnenklooster, zoowel ten zuiden als ten noorden van de Groote Kerkstraat. Nu lag er destijds inderdaad ten noorden van de Groote Kerkstraat en ten oosten van het huis, dat nu nog het „Wapen van Jerusalem” in den gevel heeft, een groot gebouw, dat in 1596 het Oud-stins genoemd wordt.²⁾ In 1598 wordt dit huis beschreven als: „zeeckere oude stins ende huijsinge met alle hun annexen . . . metten plaetze, hoff, boemen ende plantazie, staende ende gelegen binnen dezer stede bij Nijehofsterkercke . . . met de wtgangen nae 't Pylsteechs dyept, daertoe van olts behoort hebbende”, benevens drie „camers” of kleine woningen op de noordzijde van den hof, aan deze gracht gelegen.³⁾ De hof had ook een uitgang naar Nijehoof. Op de kaart van Leeuwarden door P. Bast, in 1603 verschenen, ziet men duidelijk de groote stins, met het nevengebouw (de huizinge) en daarnevens de plaats; de groote hof daarachter heeft de kerk en den toren van Nijehove, welke met het front naar den hof gekeerd staan, ten oosten, terwijl de stins aan den kant van de Groote Kerkstraat door drie huizen van het koor dezer kerk is gescheiden. Op de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1550 staan deze laatste huizen niet geteekend en ligt de stins geheel op den hoek der straat bij de kerk van Nijehove. Hier hebben wij derhalve een stins als hoek- of hornhuis, staande op den grond, welke Cammingahorne wordt genoemd: de gevolgtrekking ligt voor de hand, dat deze stins in oude tijden aan het geslacht Cammingha heeft toebehoord.

Eene andere omstandigheid wijst mede hierop. Algemeen wordt aangenomen (de reden daarvan wordt hieronder uiteengezet), dat Onze Lieve-Vrouwe-kerk te Nijehoof is gesticht door het geslacht Cammingha. De grond, waarop deze kerk was gebouwd, grensde onmiddellijk aan het terrein, dat in 1598 nog tot de stins behoorde: zeer zeker zal de kerk verzezen zijn op een stuk grond, dat daartoe door den eigenaar van de stins was afgestaan. Nu behoorde deze kerk in 1149 aan de abdij van Corbeye in Westfalen, blijkens een brief van abt Wibaldus aan Heribert, bisschop van Utrecht, waarin hij er over klaagt, dat vier priesters, die prebenden hebben in de kerk van „Lienward” (Leeuwarden), verzuimden het wettig bezit daarvan aan den abt te verzoeken. Hoe de abdij van Corbeye den eigendom van de kerk te Leeuwarden had verkregen, heeft men verklaard door eene erflying van Gerolf van Cammingha, die in 876 als monnik te Corbeye stierf.⁴⁾ Deze Gerolf van Cammingha is waar-

¹⁾ Groot Consentboek 1581. f. 20. ²⁾ Aldaar, 1596. f. 82. ³⁾ Aldaar, 1598. f. 138.

⁴⁾ Zie: Falke „Codex traditionum Corbeiensium”. Lps. 1752. f. 289 en 291.

schijnlijk dezelfde Gerolf, die genoemd wordt in den giftbrief van Lodewijk den Vrome, uit 839, waarbij de Keizer hem op nieuw de goederen schenkt, welke Gerolf vroeger ook had bezeten, doch welke hem, op grond van nalatigheid, ontnomen waren. Deze goederen lagen in: „ducatu Frisiae in pago Vvestracha in villa Cammingahunderi et in aliis villis circumquaque se positis”. Nog steeds is het een open vraag, wat onder de villa Cammingehunderi verstaan moet worden: Kimsward, Hennaard, Almenum, Hindeloopen, Huins zijn daarvoor genoemd; ¹⁾ Mr. J. Dirks wijst daarvoor Leeuwarden aan ²⁾ Zou de oplossing van deze vraag ook kunnen zijn, dat Cammingehunderi in dezen giftbrief staat voor Camminghahorne? (Cammingehunderi-Cammingehuneri, Camminghahorne). In den giftbrief vindt men: „in pago Vvestracha”, waaruit „Westergoo” is gelezen; zou men hierin echter niet met evenveel recht „Oostergoo” kunnen zien? De vv toch is de u, zoodat men in plaats van Vvestracha kan lezen: Uestracha ³⁾. Vergelijkt men hiermee den Frieschen geslachtsnaam Wyngha, welke ook geschreven wordt Uyngha of Oengha en Uyngha of Oenyngha, Unye of Oenye (= Unia), en afgeleid is van den Frieschen mannennaam Oene, dan wordt het duidelijk, dat Vvestracha kan beteekenen Oestracha of Oostergoo.

Indien Cammingehunderi inderdaad staat voor Camminghahorne, dan zou daaruit voortvloeien, dat deze stins in 839 reeds te Lieuwerd bestond en dat dan zeer waarschijnlijk de Onze Lieve-Vrouwe-kerk te Nijehoof vóór het jaar 876 gesticht zou zijn. —

Hoe dit zij, in de 16e eeuw was deze stins niet meer in het bezit van de Cammingha's; zij behoorde toen aan het geslacht Wyngha, zoodaals uit eene koopacte van 1598 ⁴⁾ blijkt, waarbij de erfgenamen van Keympe Wyngha het huis verkoopen aan Taco van Aylva, grietman van Ferwerderadeel.

R. VISSCHER.

¹⁾ Zie: S. A. Waller Zeper, „Cammingehunderi”, in De Vrije Fries, dl. 26, blz. 146 en dl. 27, blz. 77.

²⁾ Zie: J. Dirks, „Bijdragen tot de Munt- en Penningkunde van Friesland”, in De Vrije Fries, deel IV, blz. 345 en v.v. Daar in een vroeger afschrift van den giftbrief de woorden Camminge en hunderi van elkaar gescheiden waren, meent de heer Dirks nog, dat hier van verschillende landgoederen gesproken wordt, waarvan het eene Hunderi heette.

³⁾ Omgekeerd staat bijv. de naam van het dorp „Wytgaard” voor „Uytgaard”.

⁴⁾ Groot Consentboek, 1598. f. 138. Ik kan niet nalaten er hier op te wijzen, dat de Haan Hetteema en van Halmael in hun „Stamboek van den Frieschen Adel”, deel I, blz. 72, uit het wapen van Oud-Cammingha hebben afgeleid, dat het geslacht Ungha of Unya, d. i. Wyngha vermaagschapt was aan het geslacht Cammingha. Opmerkelijk is het althans, dat de voornaam Keympe, welke deze Keympe Wyngha in de 16e eeuw droeg, ook voorkomt in het geslacht Cammingha. (Zie aldaar: Oud-Cammingha, 2e, 5e en 6e generatie, deel I, blz. 73.)

